

**Guillem de Torroella, *La Faula*, édition critique
par Anna Maria Compagna, traduction de Jean-Marie Barberà,
Paris, Classiques Garnier, 2019.**

[Textes littéraires du Moyen Âge, sous la direction de Maria Colombo Timelli
et Richard Trachsler, 55. Série *Textes catalans du Moyen Âge*
dirigée par Vicent Martines, Marcello Barbato et Fabio Zinelli]

Giuseppe Grilli

(Università degli Studi Roma Tre)

Aquesta esplèndida edició francesa de la Faula de Guillem de Torroella assegura finalment la col·locació de l'obra en un alt nivell de la literatura europea. No cal dir que es tracta d'una altra important aportació de IVITRA a la difusió del patrimoni de textos catalans de la edat mitjana que el consorci du a terme des fa uns anys. En realitat l'esforç pel reconeixent de Torroella i del seu llibre respon a un esforç important dut a terme per una filòloga italiana, Anna Maria Compagna, que es l'autora de la edició crítica del text original català, de la introducció i dels aparats del llibre¹. No m'estendré sobre el rigor i la exhaustivitat de la tasca filològica que són d'altra banda tradició de la col·lecció. Només afegeixo la característica de ser el volum en filigrana, discretament, també una història de la fortuna (i dissort) del text que malgrat l'èxit immediat, assegurat per la proliferació de manuscrits de la peça, ha experimentat usos i deformacions diversos.

Com que el contingut de la Faula és un relat de viatge², cal dir que el seu text ho és primerament com a viatge de llengües: no solament viatge del català primigeni de l'autor (que tanmateix es alhora el jo protagonista narrador de l'experiència, per tant autobiogràfica³) cap a una llengua amb interferències occitanes, tradicionals a la època –com la bibliografia crítica ha repetit amb matisos–, sinó

1. Guillem de Torroella, *La faula*, edició crítica de A. M. Compagna Perrone Capano, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 210 pp. («Biblioteca Marian Aguiló», 45); e prima ancora l'edizione del miglior manoscritto con la traduzione italiana: Guillem de Torroella, *La favola*, a cura di A. M. Compagna, Roma, Carocci, 160 pp. («Biblioteca medievale». 94).

2. Vegís Isabel de Riquer, «Lo "maravilloso" y lo cotidiano en *La faula* de Guillem de Torroella», *Revista de Filología Románica*, 22 (2005), pp. 175-182.

3. Es confessa i es precisa als primers versos del començament: «Una ventura us vulh retrayre, / qui m'avench enqueres no ha gayre, / si com porets ausir anan. / So fo'l mayti de Sant Johan». La Nit de San Joan, a més a més, te un seu encant, fins i tot una mica transgressiu, que lliga bé amb el viatge al coll o dins d'un peix gros, com el de Jonàs o el de Pinocchio.

que tal volta s'hi adhereix pel contingut explícitament mallorquí, que segon la dada de composició consensuada entre els filòlegs –cap a 1375– també ha vist el Regne independent de Mallorca amb la efímera casa regnant autòctona molt lligat per les seves capes aristocràtiques amb Provença. Ara, el tret específic és encara un altre: el bilingüisme de obra, on el personatges francesos s'expressen mantenint la seva identitat de parla tot i creant un efecte d'estil suggestiu⁴. I també d'estranyament que, però, atesta una recepció àmplia com d'una koiné literària que poc a poc anirà defallint, fins el ressorgiment humanístic de l'expressionisme lingüístic que involucrarà el llatí o alguns dialectes il·lustres dins empreses del Renaixement o del Barroc, des de Folengo a Cortese.

Això curiosament ateny la mateixa matèria narrativa. La Faula, nascuda d'un costat de la tradició artúrica, especialment *La mort Artu* en prosa⁵, constitueix el primer pas de la translatio cap a Orient del mite cèltic i la seva solida implantació siciliana, on el trobarà i re/mitificarà, el Góngora del ressorgiment de l'èpica breu. Però cal dir que la Faula és la clau de la incorporació del tema al *Tirant lo Blanch*, una incorporació que ho és de l'«épillion» (petit poema mitològic), decisiva per a determinar l'equilibri complex del gran llibre de Martorell. L'entrada assegurada de la Faula en la tradició literària europea del segle XIV constitueix la premissa –com demostra Compagna– de la nova tradició que durà el *Tirant* a ser la gran novel·la europea del xv. I dins d'aquest àmbit la creació d'una location al bell mig de la Mediterrània, Sicília. Sense l'etapa siciliana *Tirant* no esdevindria l'heroi de Rodas o de Gàlata, ni el restaurador de Bizanci, ni el Gran Capità ucrònic de Constantinoble. Això és: l'inventor de la novel·la moderna d'aventures (que fou al seu torn inici de la novel·la de pensament de Cervantes).

Però la Faula, entre la projecció mítica, folklòrica i fantàstica ho fou també de la «política», o sigui de la suggestió que els portuguesos més tard denominaren «sebastianisme», d'aquell originari desig o expectació del retorn: el retorn del rei Artús bretó, o del rei Jaume mallorquí, i un llarg etcètera que arriba fins a Pessoa. I que farà de Sicília l'escenari de les guerres de religió entre cristians a la novel·la d'Argenis. La Sicília de la Faula és, doncs, la cruïlla on tornaran, realitat i fantasia, Clavijo i Mandeville, que també tantes referències susciten en els lectors de Martorell, com una discreta bibliografia ha remarcat. Amb tot, no podem oblidar un altre gran atout de Torroella: ser part de aquell afany ja plenament modern de competició entre la literatura i la vida⁶. Una compenetració volguda i que es substància de reminiscències del passat literari com de prefiguracions del futur. Així les pintures sobre vidres que tornen a fer bonic el llibre de Torroella repliquen bellament el del *Livre de Lancelot* (tercera part del *Lancelot-Graal*). I desclou l'expedient narratiu amb la revelació d'un secret sovint amb transfons eròtic i transgressiu.

Voldria afegir que la tasca de Compagna aconsegueix, sense dir-ho i quasi sense insinuar-ho, desmentir la tesi defensada pel seu mestre, l'enyorat Alberto Vârvaro –guiatge i professor en filologia, literatura i història medieval lingüística i cultural–, al voltant de la decisiva acció del roman francès sobre el *Tirant*⁷. El pes, la importància, l'originalitat i la complexitat de la Faula ja havien operat, realitzat i assegurat un camí d'autònoma evolució de text narratiu, tot i que en vers i no en prosa, que descloïa l'espai que ocuparia el *Tirant*.

4. També aquests aspectes han estat esbrinats a bastament per Compagna a un estudi de gran rigor i aportació hermenèutica: «L'apparizione della serpe ne la *Faula* di Guillem de Torroella: folklore, política e tecnica letteraria», *Caplletra*, 62 (2017), pp. 153-169.

5. Fins i tot que hi ha hagut veus que han avançat la hipòtesi d'un text català arturià (cf. Julia Butinya, «Una nova font del *Tirant lo Blanch*», *Filologia Romànica*, 7, 1990, pp. 191-196). Aquí convé recordar la actitud de Compagna en remarcar a la *Faula* el canvi radical en la tradició / traïció, amb mutació de la parella Artús / Ginevra a la nova Artús / Morgana.

6. Segons el model detectat i exposat magistralment per Martí de Riquer i Mario Vargas Llosa, al llibre *El combate imaginario: las cartas de batalla de Joanot Martorell*, Barcelona, Sirmio, 1990.

7. Alberto Vârvaro, «El *Tirant lo Blanch* en la narrativa europea del segle XV», *Estudis Romànics*, 24 (2002), pp. 149-167.